

bilimname XXXVI, 2018/2, 91-108
Geliş Tarihi: 30.04.2018, Kabul Tarihi: 17.09.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.419866>

İSKENDERİYE OKULU ve TİBBÎ-MANTIKÎ GELENEK

© Ahmet KAYACIK^a

Öz

İslam dünyasında felsefî düşüncenin gelişmesine altyapı oluşturan etkenlerden biri de Helenik okullardır. Bunları İskenderiye, Antakya, Harran, Bağdat ve Cündişâpur vd. olarak sıralamak mümkündür. Atina okulunun kapanmasının ardından kurulan İskenderiye Okulu, Müslümanların oraya komşu olmasıyla Yunan bilim ve felsefesinin İslam dünyasına geçişi ve öğrenilmesinde etkin bir role sahip olmuştur. Buradaki eğitim tarzı, Atina okulu eğitim geleneğinin devamı olmuş ve daha çok metinlerin yorumlanması üzerine olmuştur. Bu yöntem daha sonraki Süryani okullarda da devam ederek İslam toplumuna geçmiş ve felsefe metinlerinin anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Bu okulun bir üyesi olmamakla beraber, buradaki eğitim sistemi ya da müfredatında önemli bir konuya dikkat çeken Galen, daha sonraları takip edilen bir geleneğin de başlatıcısı olmuştur. Bu geleneğe “Tıbbî-Mantıkî” veya “Tıbbî-Felsefî” gelenek denilmiştir. Çünkü bu okulda eğitim alan tıp öğrencileri kendi eğitimlerinde faydalı olsun diye, zorunlu olarak felsefe dersleri de almışlardır ki, bu içerikler Aristoteles’in mantık kitaplarının ilk dördünü oluşturmaktadır. Filozof-doktor diye anılan bir unvan da bu sebeple ortaya çıkmıştır. İslam dünyasındaki mantık ilminin gelişimi ile bu gelenek arasında doğrudan bir bağlantı kurulur ve mantık eğitimi tıpla bağlantılı olarak devam ettiği sürece mantık çalışmaları ilerleme kaydederken, bu bağlantı kesilip başka ilim dallarıyla birlikte ele alındığında ise bir devam sağlanmakla birlikte, ilerleme değil de gerileme olmuştur iddiası ortaya atılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mantık, İskenderiye okulu, Tıbbî-Mantıkî Gelenek, Mantık Tarihi, Galen.

THE SCHOOL OF ALEXANDRIA AND THE MEDICO-LOGICAL TRADITION

Alexandria remained a great center of learning, yet very little is known about early Alexandrian medical curriculum and the effects of this school in Islamic

---

^a Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, akayacik@erciyes.edu.tr

World. The school of Alexandria and its role in the development of Islamic thought is not studied enough and not took in a special study. That's why this study will try to say something about the Alexandrian school and the facts happened in there.

As it is known this school was established after being closed the school of Athens by Justinian in 529, the educational materials and curriculums in there were transmitted to some centers like Alexandria and others. The Alexandrian School of Neo-Platonism was center for the investigation in the department of the special sciences and for labor of commenting on the works of Plato and Aristotle. Some of the members of this school like *Ammonious, Ioannes, Philoponus* and *Olympiodorus* commented on the works of Plato and Aristotle. In the commentaries of the school special attention was paid to logical works of Aristotle, and in general it may be said of these commentaries that they show moderation and a desire on the part of their authors to give the natural interpretation of the works on which they are commenting.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Yunan bilim ve felsefesinin İslam dünyasına geçişinde bazı ilim merkezleri önemli yere sahip olmuştur. Bu ilim merkezleri, genelde İskenderiye, Antakya, Urfa, Bağdat ve Cüdişâpur olarak belirtilir.(Adamson & Taylor, 2008, ss. 20-23; Barış, 2017, ss. 1880-1881; Copleston, 1993, ss. 476-485; Fahri, 2000, ss. 25-26) Felsefe tarihi ya da İslam felsefesi kitapları bu yerler hakkında belli bir seviyede bilgi verirler. Yine bu merkezlerden Antakya (Arıcan, 2012, ss. 101-108), Urfa (Sarıkavak, 2015, ss. 289-320) ve Bağdat (Kayacık, 2005, ss. 21-136) hakkında yapılmış Türkçe müstakil çalışmalar mevcutken, ansiklopedi maddesi dahil olmak üzere İskenderiye ve oradaki ilmî-felsefî hareketler ya da çalışmalar hakkında detaylı bilgi veren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada başta İskenderiye Okulu'nun tanıtımı olmak üzere, orada yer alan Tıbbî-Mantıkî gelenek hakkında da bilgi verilecektir.

İskender'in ölümünden sonra, Makedon boyunduruğu altında ezilen Yunanlılar, özgürleşmek istiyorlar ve Makedonya ile ilgisi bulunan herkese zulüm ediyorlardı. Zulmedilenler arasında, Makedon eğilimlerinden dolayı suçlanan Aristoteles'in (ö.M.Ö.322) kurduğu Atina Okulunun hocaları da vardı (Fahuri & Cer, 1982, s. 7). Roma'da bulunan Hristiyan otoriteler Monofizitler ve Nesturiler gibi çeşitli aykırı Hristiyan mezheplere sıkıntı vermeye başladığında, bu guruplar buraları terk etmek zorunda

kaldıklarında yanlarında Yunan öğretisinin kitaplarını getirmişlerdi. (McGinnis & Reisman, 2007, s. xviii) Atina Okulunun, 529 yılında Jüstinyen tarafından kapatılmasından sonra (Edwards, 1967, s. 193; Fahri, 2000, s. 28; Walzer, 1962, s. 10) orada bulunan bu okulun mensupları, çeşitli yerlere sığınmışlardı. Bunlardan bir kısmı İran taraflarına giderken, bir kısmı da İskenderiye'ye iltica ederek Meşşâf geleneğinin devamını sağlayan bir okul kurdular. (Fahuri & Cer, 1982, s. 7)

Atina Okulu, Atinalı Plutarkos'a (ö.431/2) tabi olduğu için veya onun ilk temsilcisi olması sebebiyle bu adı almıştır. Bu okul gerek Eflatun'un kitaplarının açıklanış tarzında gerekse Yeni Eflatunculuk Okulunun kuruluşunda olsun, eski Suriye Okulunun devamı sayılır. (El-Behiy, 1992, ss. 141-142) Proklos (ö.485), hem Atina Okulunun ilk temsilcisi hem de antik çağdaki müderrislerin önderi kabul edilir. Yeni Eflatunculuk, onunla gelişiminin son aşamasına ulaşmıştır. (El-Behiy, 1992, s. 142) Okulun diğer temsilcileri, Proklos'un halefi Marinus (ö.?), okulun kendisiyle makul bir sonuca geldiği Damascius (ö.458), Damascius'un bilgin arkadaşları Priscianus (ö.?) ve Simplicius (ö.560)'tur. Bu sonuncusu, kişisel ve ruh olarak Atina Okulu ile İskenderiye Okulu arasında bir bağlantı olarak sunulur. O, sistematik bir düşünürden ziyade, bir araştırmacı ve yorumcu idi. Ona göre, Aristoteles ile Platon arasındaki farklılıklar sadece lafzidir ve Aristoteles'in Platon'a zıt gibi görüldüğü yerlerde, gerçekte sadece Platon'un hatalı yorumlarını tenkit etmiştir. Nihayet, Simplicius'un antipagan kampanyasının bir parçası olarak, Jüstinyen, 529 yılında onun herhangi bir pagana öğretilmesini yasa dışı kılmış ve bunun sonucu olarak da Atina Okulu kapanmıştır. (Edwards, 1967, s. 193)

A. İskenderiye Okulu

Atina Okulunun kapanmasından sonra ilmi faaliyetlerini sürdürme açısından onun yerine geçen İskenderiye Okulu, Greko-Romen çağındaki ikinci okuldur. (El-Behiy, 1992, s. 153) Bu okul, 4. yüzyılın ortalarından 642 yılında şehrin fethine kadar İskenderiye'de öğretilen Platonizm'e verilen addır. (Edwards, 1967, s. 75) Bu Yeni-Eflatuncu İskenderiye Okulu, özel bilimlere ait araştırma ve Platon ve Aristoteles'in eserlerini yorumlama faaliyeti için bir merkezdi. (...) Ammonius (ö.517/526), Ioannas Philoponus (ö.570), Olympiodorus (ö.570) ve diğerleri Platon Aristoteles'in eserlerini yorumlamıştır. Bu Okulun yorumlarında Aristoteles'in mantık eserlerine özel bir önem verilirken; genel olarak bu yorumlarla ilgili söylenebilecek şey, onların ılımlılık gösterdikleri ve onların yazarlarında, yorumladıkları metinler için tabii bir yorum yapma isteğinin olduğudur. (Copleston, 1993, s.

482) Bu okul sona erinceye kadar Atina Okulu ile yakın ilişki içerisinde olmuş ve Hierocles (ö.?), Hermeias (ö. ?) ve Ammonius Hermeion (ö.520) gibi birçok üyesi de, Atina Okulunun öğrencisi idi. Ammonius gibi bazıları da aynı zamanda Atina Okulunun hocalarındandı. Ancak her bir okul, farklı bir Platonizm sergiler. Atina'da spekülatif, mistik, sihirselsel ve dinsel unsurlar baskın olmuş; ve bu okul, paganizmin son kalesi olarak kalmıştır. İskenderiye'de ise, ilmi ilgiler ve metinlerin yansız tefsiri hüküm sürmüştür. İskenderiye Okulunun savunduğu Platonculuk, bazı açılardan Atina'dakinden çok, Plotin (ö.269) öncesi versiyona daha yakındır. Nihai olarak, onun üyelerinin birkaçı, Platon'u Hıristiyanlarca kabul edilebilir tarzda sunarken; diğerleri, -bir kısmı bunu sadece görünüşte yapsa da- Hıristiyanları gerçekten savunmuştur. (Edwards, 1967, s. 75)

İskenderiye Okulunun felsefesinin genel karakteri, metafizik yönteminin basitlik konusuna yönelmesidir. Özellikle Yeni Eflatunculuğun, "bir" olan "ilk" ile âlem arasındaki araçlardan çoklarını düşürmesi sonucu, azalan diğer araçlar değerlerini giderek kaybettiler. Yine insan düşüncesi ve insanın ahlaki yaşantısıyla güçlü bir bağla bağlantılı kılınan zühd ilkesi de İskenderiye Okulunda değerini yitiriyordu. İskenderiye Okulu, genellikle kıymetli ve belirli araştırmalara önem veriyor; matematik ve doğa bilimleriyle ilgilenip, Yeni Eflatunculuğun metafiziği üzerinde fazla durmuyordu. (El-Behiy, 1992, s. 153) Bu tavır, okulu, metafiziği belli bir ölçüde ihmal etmeye ve eski dini düşünceyi -Yunan putperest halk dinlerindeki ilahların çokluğu düşüncesi- önemsememeye götürdü. İskenderiye Okulu, bu tutumuyla, Yeni Eflatunculukla veya bu okulun kalıntıları ile Hıristiyanlık arasında bir bağlantı kurmayı başarmıştı.(El-Behiy, 1992, s. 154) "İskenderiye Felsefe Okulu, uzun süre metafiziği ihmal etmesinin sonucu olarak yavaş yavaş, yalnızca doğa ve matematik felsefesiyle uğraşan bir kültür okulu görünümünü aldı. Bu değişim ve dönüşümle birlikte, okul putperestlik ve Eflatunculuğun birleşmesinden oluşan felsefi bilgideki örtüyü açar gibi oldu; çünkü bu bilgi, yalnızca metafizik çemberi içerisinde kalıyordu." (El-Behiy, 1992, s. 154)

1. Temsilcileri

İskenderiye Okulunun temsilcilerine gelince; Hierocles'i, bu okulun ilk temsilcisi kabul etmek adet olmakla birlikte, (Edwards, 1967, s. 75) en tanınmış olanları, aynı zamanda Aristoteles ve Eflatun'un kitaplarını şerh eden İskenderiyeli Hermes, Yahya en-Nahvî (ö.570) ve İskenderiyeli Stephanus (ö.y.622)'dur. Hermes, Eflatun'un "Phaidros" adlı kitabının açıklamasında, Iambiklos'un yolundan giderken; Yahya en-Nahvî de,

hayatının sonlarına doğru Hıristiyanlığa iman etmişti. VII. Yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan en-Nahvî, Hıristiyanlığı kabulünden sonra bu konuda iki risale yazmıştır. (El-Behiy, 1992, s. 154)

Stephanus ise, bu okulun son üstadıdır. Önce İskenderiye’de öğretmendi; sonra imparator Heroklios zamanında, Kostantiniye üniversitesine hoca olarak çağrıldı. Bu üniversitedeki hocalığı sırasında, Eflatun ve Aristoteles’i şerh etti; aritmetik, geometri, müzik ve astronomi okudu, bu sebeple o, İskenderiye Felsefe Okulunun gerçek temsilcisi kabul edilir. (El-Behiy, 1992, s. 156) Onun düşüncesi, İskenderiye felsefesi ile Hıristiyanlığın arasını uzlaştırmaya çalışmaktır. Okulun bir başka özelliği de Eflatun felsefesi ile Hıristiyanlığı uzlaştırmaya çalışmaktır. Bu faaliyet, okulun ikinci büyük temsilcisi, Yahya en-Nahvî zamanında tamamlanmaya başlandı. Yahya, Hıristiyanlıkla çatıştığı zaman, felsefenin yanılığını bağışlamış; felsefenin yanılmasının nedenini, insan ürünü olmasına bağlamış, içindeki doğru ve hikmetli sözleri ise, kutsal kitaplara atfetmiştir. (El-Behiy, 1992, s. 157)

Müslümanlara ulaşan İskenderiye Felsefe Okulu mensuplarının kitapları ve önceki felsefe kitaplarıyla ilgili açıklamaları ise, Hıristiyanlık ile Yunan felsefesi arasında bir uzlaşma düşüncesi ile hem dine hem de felsefeye değer verme anlayışını getirdi; fakat dine verilen değer, felsefeye verileden fazla olması düşüncesini yerleştirdi. (El-Behiy, 1992, s. 158)

İskenderiye Okulu konusunda Behiy, Santillano adlı İtalyan bir doğu bilimciden söz eder. Santillano da İskenderiye Okulunu, birçok felsefe tarihçisinin anladığı tarzda anlarken; bu okul, ona göre, VI. Yüzyılın sonuna doğru son bulan Yeni Eflatuncu bir okuldur. Ancak Ueberweg, “İskenderiye Okulu” adının gerek yönünde ve gerekse amacında, neredeyse Yeni Eflatunculuktan ayrılan ve bağımsız sayılabilecek durumda olan bir okulun adı olduğunu söyler; onu, Yeni Eflatunculuğun devamı saymaz. Yeni Eflatunculuk’la İskenderiye Okulu arasında felsefe unsurunda temel ortaklık olmasına rağmen; İskenderiye Okulu, daha çok Eflatun felsefesinin bir değerlendirmesi mahiyetindedir. (El-Behiy, 1992, ss. 157-158) İskenderiye Okulu, Yeni Eflatuncu uzlaşmacı bir yaklaşımın tersine, Yunan görüşlerini Hıristiyanlık dinine yaklaştırmaya çalışmıştır. (El-Behiy, 1992, s. 159) Santillano, İskenderiyelileri üç guruba ayırır: Birinci grup, “İskenderanî” diye bilinir. Bu grupta, Ammonios Saccas, öğrencisi Plotin ve Plotin’in öğrencisi Porphyrios (ö.304) yer alır. İkinci grup, “Şamlı” diye adlandırılır ve temsilcisi, 330’da ölen İambiklostur. Üçüncü grup, Syrianus (ö.437), Proklos ve onlara tabi olanlarca temsil edilir. (El-Behiy, 1992, s. 160)

2. Eğitim Yöntemi

İskenderiye Okulunun kuruluşu ve temsilcilerine kısaca değindikten sonra, bu okuldaki eğitim tarzından bahsetmek istiyoruz. Atina ve İskenderiye felsefe okullarında, iki türlü öğretim tarzı vardı: Resmî dersler ve bir tür mezuniyet semineri. Resmî derslerin sabahleyin düzenlenmesi, Proklos'un adeti idi. Dersler, esasen tefsirle ilgiliydi; yani, onlar bir metnin yorumlanması ile ilgili bir şey yapmak zorunda idiler ve gerçekte, mevcut olan Aristoteles şerhlerinin birçoğu, işte bu tür derslerin ürünüdür. Bu şerhlerin analizi, özellikle de İskenderiye Okulunda yapılmış olanlar, derste takip edilen klişe formatı betimler. (Peters, 1968, s. 15) Bu öğretim sisteminde, gerçek yorum başlamadan önce, öğretici/hoca eldeki metinle ve genel yorumsal yönle bağlantılı olarak tarihsel içerikler (genel yapı) hakkında başlangıç niteliğinde birkaç ders verirdi. Olympiodorus tarafından İskenderiye'de geliştirilen bu formatta, bu ön hazırlık dersleri karmaşık bir yapıya sahipti. (Peters, 1968, s. 15)

Bu giriş derslerinden sonra başlayan metni yorumlama işinde, metin küçük bölümlere ayrılır ve bu şekilde incelenirdi. Bu işlem yapılırken, ilk olarak bölümün genel anlamı üzerinde durulur ve aynı yer, çok zor satırları ve ifadeleri açıklayarak, daha detaylı bir şekilde yeniden ele alınıp, ders ya da o bölüm bitirilirdi. Bu yöntem, eserin başından sonuna kadar uygulanırdı. (Peters, 1968, s. 16) İskenderiye Okulundaki bu ders verme sisteminden anlaşıldığı kadarıyla buradaki ders ortamı, hocanın metinle ilgili açıklamalarının talebeler tarafından yazılması şeklindedir. Başka bir deyişle devam ettirilen bu şerh geleneği, öğrencilerin tuttuğu bir tutanak niteliğindedir. Ammonius'un, Metafizik üzerine derslerinin aktarılmasında, bu apaçık görülür. (Peters, 1968, s. 16) Ancak böylesi bir sistemde, tutanakların stenografik olmaması sebebiyle, öğrencinin bu sürece katkısının ne kadar olduğu hiçbir zaman belirgin değildir. Bu tarzdaki yöntemin, izlenen tek yol olmadığı, örneğin Proklus'un kendi sabah dersi ile öğleden sonraki seminer arasındaki zamanı, kompozisyona ayırdığı belirtilir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, öğleden sonraki oturumlar seminerler şeklinde olup, işleyiş tarzı resmî değildi. Bu oturumlarda, hoca ve öğrenciler hiçbir metin yorumlanmayıp, kendilerini, Afrodisiaslı İskender'in, gerçekte Aristoteles'in kendisinin, mevcut eserlerinin bir kısmının tarzında felsefi problemlerin tartışma ve onların çözümlerine verirlerdi. (Peters, 1968, ss. 16-17)

Metinlerin yorumlanması ve bu sistemin Bağdat Okuluna ulaşımında Süryani okulların/akademilerin payı inkar edilemez. Hristiyan kökenli

---

kimseler, özellikle tercüme yoluyla, Yunan kültür ve biliminin Bağdat'a ve İslam dünyasına geçişinde önemli roller oynamışlardır. Rescher'in Süryani akademilerindeki eğitim programlarına denk gördüğü ve Bağdat Okulunda uygulanan şerh yöntemi de muhtemelen İskenderiye okulunda izlenen bir yöntem idi. Çünkü İskenderiye Okulunun bazı üyeleri (Afrodisiaslı İskender, Alcinous, Porphyrios), Aristoteles yorumcularıdır. (Dumitriu, 1977, s. 36) Eski dönemdeki şerhler gibi, öğretim amaçlı olan bu şerhlerde üçlü bir yapı vardı: Kısa şerhler veya özetler (muhtasarlar), orta şerhler ve büyük şerhler. Bu şerhlerin her biri, özel bir yapıya sahipti. (Rescher, 1964, s. 36)

Yukarıdaki bölümde genel olarak İskenderiye Okulunda uygulanan eğitim yönteminden bahsedildi. Ancak burada verilen eğitimin içeriği kapalı kalmış gözüküyor. Genel anlamda, Akdeniz çevresindeki entelektüel yapıdan bahsedilirken, klasik ve orta çağ okul müfredatının mantık ve yeteri derecede matematikle başladığı; bunu da tabiat ve fiziki evrenin incelenmesini içeren tabiat felsefesinin izlediği belirtilir. (McGinnis & Reisman, 2007, s. xix) Altıncı yüzyılın sonlarına doğru İskenderiye'deki tıp müfredatı konusunda, Arapça kaynaklarda adları Gessios, Anqil'aus, Marinos ve Stephanos of Alexandria olarak geçen bazı tıp hocalarının tıp müfredatını düzenlemek ve basitleştirmeye karar verdikleri ve bu bağlamda onların tıp öğretimi için olan kitapların sayısını sınırladıkları, resmî olarak müfredata mantık kitapları ekledikleri ve tıp öğrencilerinin okumak zorunda oldukları kitapların sayısını yirmi dörde getirdikleri ifade edilir. (Gutas, 2014, s. 13) Gutas, Mantığın daha önce de tıbbî eğitimle birlikte öğretildiğine değinerek, Galen'in iki meşhur eserinin –*Ars medica* ve *Methodus medendi*–bu müfredata dahil edildiğini söyler. Tıbbî eğitimin bir parçası olarak bu yeni İskenderiye müfredatına ilave edilen özel mantık kitapları, Aristoteles'in Organon'unun ilk dört kitabı olup, bunlar: *Kategoriler*, *Önermeler*, *Birinci ve İkinci Analitikler*'dir. Bu müfredatı oluşturan tıp kitapları ise, Hipokrat'ın dört kitabı (*Aphorismus*, *Prognosticon*, *Acute Diseases* ve *Airs, Waters, Places*) ve *Summaria Alexandrinorum* diye bilinen özet haline getirilmiş Galen'in on altı eseridir. (Gutas, 2014, ss. 13-14)

3. İskenderiye Okulunda Tıp ve Mantık Eğitimi

Tıbbî-Mantıkî ya da Felsefî gelenek konusuna geçmeden önce İskenderiye'deki eğitim sisteminde, özellikle doktorların eğitiminde söz edegeldiğimiz ilişkiyi biraz daha detaylandırmanın ve bu konudaki bazı tartışmalardan bahsetmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Öncelikle 6. ve 7. Yüzyılda felsefî ve tıbbî eğitim arasındaki yakın ilişkinin çok iyi kurulduğu bildirilirken; en yüzeysel boyutta bile tıbbî ve felsefî ders şerhlerinin düzenli

olarak ortak bir sunum şeklini paylaştığı ve belli bir metin üzerinde satır satır şerh ile detaylandırıldığı anlatılır. (Roueché, 1999, s. 153) Bu alıntı bağlamında iki taraf arasındaki ilişkiyi sorgulayan Roueché, İskenderiye’deki tıp öğrencilerinin felsefe öğrenip öğrenmediklerini sorgular ve bunun için de kendisine kaynak ya da delil arar. Bu kaynaklardan ilki İbn Rıdvan (ö.1061), ikincisi Galen ve Stephanus ve sonuncusu da *De Sectis* adlı esere yapılan şerhlerdir. Galen ve Hipokrat’ın eserlerinin Arap dünyasına geçişindeki kaynaklardan biri olarak kabul edilen İbn Rıdvan, bu alanda *Useful Book on the Quality of Medical Education*¹ adlı bir eser yazmış ve burada İskenderiye tıp müfredatı hakkında detaylı bilgi vermiştir. (Roueché, 1999, s. 156) Bu müfredat ise daha önce de geçen dört mantık eseri ve yirmi de tıp eserinden oluşur. İbn Rıdvan’dan yapılan alıntılardan sonra Roueché şu fikre varır: “Bu durumda, eğer İbn Rıdvan’ın verdiği bilgi kabul edilirse, İskenderiye tıp öğrencilerinin gerçekten de felsefe öğrenmeleri gerekir ve dolayısıyla da felsefî ve tıbbî öğretim arasındaki resmi bağlantının imkânı daha da olası olur.” (Roueché, 1999, s. 157) Buna rağmen Roueché İbn Rıdvan’ın verdiği bu bilgilerin şüpheye açık olduğunu bildirir. (Roueché, 1999, s. 161) Galen konusunda, Galen’in bu konudaki fikrinin daha çok onun aldığı eğitimden kaynaklandığını ve kişisel olarak onun yorumlarında doktorların böylesi bir eğitim alması gerektiğine inandığını söyler. (Roueché, 1999, s. 165) Stephanus’a gelince, ona göre Hipokrat’ı doğru anlamamanın yolu sadece doğru bir mantıksal analiz ile olabilir. Son tahlilde Roueché, onun tıp öğrencileri için felsefî eğitimin gerekli olduğunu söylemediğini ve bunun arzu edilebilir bir şey olduğu yorumunu yapar. (Roueché, 1999, ss. 165-166) *De Sectis* adlı esere yapılan şerhlerde tanım ve bölme gibi bazı giriş tarzı bölümler yer almakla birlikte, Roueché bu tür içeriklerin doktorların kendi öğrencileri için diyalektik bir altyapıya sahip olmalarını istemelerinden kaynaklandığını belirtir. (Roueché, 1999, ss. 168-169)

Yukarıda sunulan görüşlere kaynaklık eden ve A. Z. Iskandar’e ait olan diğer bir çalışma² konunun detayına dair daha net bilgiler verir. Iskandar bu yazısında iki kaynağı temel alır. Biri Huneyn b. İshak’ın, Galen’in kitapları hakkında Ali b. Yahya’ya gönderdiği mektup, diğeri de İbn Rıdvan’ın *The Useful book on the quality of medical education* adlı eseridir. (Iskandar, 1976, ss. 236, 239) Huneyn kaynaklı bilgide İskenderiye Okulu müfredatında yer

¹ Bu kitabın orijinali الكتاب النافع في كيفية تعليم صناعة الطب olup, Dr. Kemal es-Samerraî tarafından yayınlanmıştır. Bağdat, 1976

² An Attempted Reconstruction of the Late Alexandrian Medical Curriculum, *An International Journal for the History of Medicine and Related Sciences*, 1976 (Jul.), 20(3), s.235-258.

alan Galen'in 16 kitabının okunuş sırası verilir. (Iskandar, 1976, ss. 237-238) Ama bu makalede İbn Rıdvan'ın eseri daha çok yer tutar. Burada İbn Rıdvan'ın, İskenderiye tıp müfredatına özel bir ilgi gösterdiği, hatta Galen'in 6 kitabına şerh yazdığı ifade edilir. (Iskandar, 1976, s. 240) İbn Rıdvan, özellikle Hipokrat'ın eserlerinin müfredattaki sırası belirtilmediği için bu konuda *On the Method of Hippocrates in medical education* adlı bir eser yazarken; *el-Kitabu'n-Nâfi'*, Risale I, dördüncü bölümde, *On the purpose of and educational trend in the books of Hippocrates*'i yazmıştır. İskenderiyeli öğretmenler, yetenekli öğrencilerini onların kitaplarını daha çok okumaya teşvik etmek için Aristoteles'in mantık kitaplarının (*Organon*) ilk dördünü ve Hipokrat'ın da dört eserini seçmişlerdi. Benzer şekilde birbirini takip eden yedi eğitim kademesinde okutulmak üzere Galen'in 16 eseri de seçilmişti. (Iskandar, 1976, s. 245) Iskandar araştırmasının sonuç kısmında detaylı bir şekilde verilen bilgileri tablo halinde özetler. Biz de bu tabloyu önemli gördüğümüz için buraya alıyoruz.

İskenderiye Okulu, Tıp Müfredatı

(Altıncı Ve Yedinci Yüzyıl M.S.)

[İbn Rıdvan'dan alıntı şematik bir sunum]

"I. HAZIRLAYICI (Giriş tarzında olan) DERSLER

1. Seçmeli (zorunlu olmayan) konular:

Dil ve gramer

Kitaplar: Yeni başlayanlar için herhangi bir özet kitaptan okunur. Çok derin dilsel çalışmalar tavsiye edilmez.

Amaç: Öğrenciler sözlü iletişim ve yazılı materyali anlamak ve öznel ve doğrulayıcı (predicative) ifadeleri kavramak için eğitilmelidir.

2. Zorunlu konular:

Mantık (metinler *ana dersler* altında belirtilmiştir), *fizik*, *aritmetik*, *sayılar*, *ölçüm*, *geometri*, *ilaçların bileşimi*, *astroloji* ve *ahlak* (felsefenin pratik dalı ahlaki davranışın kaynağıdır).

Kitaplar: *Arithmetica*, Öklid'in *Elements of geometry*, Batlamyus'un *Manuel tables*, Batlamyus'un *Tetrabiblos* (Apollonius'un *Conics* ve Batlamyus'un *Almagest*'i bu seviyede tavsiye edilmez); ilaçların bileşimi için Galen'in *On the method of healing'e* başvurun: *On materia medica: On the compounding of drugs according to genera: On the compounding of drugs according to affected places: ve On confections (On antidotes'e* ikinci risale olarak).

Amaç: Bu hazırlık derslerinin asıl amacı bir zihin eğitimi sunma,

bilimsel yöntemde eğitime ve hakikat sevgisini beslemedir. Ayrıca, öğrenciler bazı matematik konuları hakkında belirli pratik uygulamalar ve ilaçlar ile gıdalar konusunda diğer şeyleri öğrenecekler.

II. ANA DERSLER

1. Mantık (belli bir derinlikte öğrenilmelidir)

Kitaplar: Aristoteles'in *Kategoriler'i*; *Önermeler'i*; *Kıyas ve Burhan'ı*.

Amaç: Mantık kuralları doğru sonuçlara ulaşmak için zorunludur ve öğrencilere erdem ile kötülük ve doğru ile yanlış ayırt etme yeteneğini sağlar; gerçek bilgi mantıksal çıkarımla keşfedilebilir; Aristoteles'in dört kitabı, öğrencileri felsefe ve mantıktaki diğer kitaplara özendirerek bir bakış açısı ile seçilmiştir.

2. Tıp

Kitaplar:

a) Hipokrat'ın *Aforizmalar'ı*, *Prognostik* (kehanete dair), *Akut Hastalıklarda Rejim ve Havalara, Sular ve Yerler*.

b) Ardışık yedi aşamada öğretilecek olan Galen'in on altı kitabı:

1. Aşama: *On Sects; On the art of physic: On the pulse, to Teuthras; ve To Glaucon, On therapy*. Amaç: Bu bir hazırlayıcı derstir, fakat bu dersler, tam (mükemmel) doktorlara asistan olmak isteyen ve "özel tıbbî işlemlerde" uzmanlaşacak olan kısıtlı imkanlara sahip öğrencilerin tıp eğitimindeki son safhadır. Bu seviyenin kitapları aynı zamanda bütün doktorlara bir memorandum olarak da hizmet eder.

2. Aşama: *On the elements according to Hippocrates, On the temperament, On the naturel faculties ve On minor anatomy*.

Amaç: Bu dört kitap ile öğrencileri elementler, mizaçlar, yetenekler ve organlar v.s. ile tanıştırmak amaçlanmıştır.

Aşama: *Hastalıklar ve belirtileri üzerine*.

Aşama: *İç organların hastalıklarının teşhisi üzerine, Nabız üzerine*.

Aşama: *Ateş tipleri üzerine, Krizler üzerine ve Kritik günler üzerine*.

Aşama: *İyileşme yöntemi üzerine*.

Amaç: üç ila altıncı aşamadaki kitaplar öğrencileri hastalıklarla tanıştırmak içindir, *hastalıklar ve belirtileri* kitabı akıl yürütmenin tıba uygulanmasında bir eğitim sunar.

Aşama: *Sağlığın korunması yöntemi üzerine*.

Amaç: Hijyen prensiplerinin eğitimi; Hipokrat ve Galen'in eserlerinden

---

tıp üzerine yirmi kitap seçilmiş ve böylelikle ilgi duyan öğrenciler onların eserlerini daha çok okumaya teşvik edilmiştir.

Genel tıp eğitiminde yönlendirici literatür:

Galen'in eserleri, özellikle de *Kitapların düzeni üzerine ve Mükemmel doktor bir filozoftur.*

Öğrencilerin seçiminde temel alınan kriter:

Zihinsel yetenekler; ahlakî prensipler ve ölçüler ve parasal düşünceler. (Iskandar, 1976, ss. 257-258)³

B. Tıbbî-Mantıkî Gelenek

İslam dünyasında mantık ilminin gelişiminde önemli noktalardan biri de mantık ile tıp arasındaki sıkı bağıdır. Pratisyenlerin eğitiminde, mantık uzun süre merkezî bir rol oynamış; bu sebeple bu olay, 9-11. yüzyıllardaki dönemde, mantığın gelişimi için temel bir neden olarak görülmüştür. (Rescher, 1964, s. 19) Tıp ile mantık arasındaki bu bağlantı, kendisi İskenderiye Okulunun üyelerinden biri olmamakla birlikte, bu okulla devamlı bir ilişki içerisinde olan Galen'e aittir. (Huseyin, 1991, s. 42) 129/30 yılında Bergama'da doğan ve 199/200 yılında vefat eden Galen, tıbbî-mantıkî gelenekten bahsetmesi sebebiyle İskenderiye Okulunun bir parçası sayılabilir. (Huseyin, 1991, s. 43) Kendisine 400'den fazla eser atfedilen Galen'in çalışmalarının birçoğu kayıptır. Bunlardan günümüze ulaşanlar arasından yaklaşık 140 tanesinin 16'sı ve Hipokrat'ın kitaplarının şerhidir. (Huseyin, 1991, s. 45; Kutluer, 1993, s. 34) Bu eserlerden biri de *Kitabun fi enne't-Tabibe'l-Fâdile Yecibu en Yekûne Feylesûfen* adını taşır. (Huseyin, 1991, s. 46)⁴

Galen bu eserinde üç iddia da bulunur: Birincisi, doktor mantığa muhtaç olacaktır ve bundan dolayı akıl yürütmeyi öğrenmelidir. İkinci olarak, o fiziğe ihtiyaç duyar, yani tabii felsefeye, bu ona fiziki objelerin temel bileşenleri hakkındaki sorulara cevap vermeyi sağlayacaktır. Üçüncü olarak, ahlak ilmine ihtiyaç duyar; bu, iyilik ve kötülüğün ne içerdiğine dair bilgili

³ Tıp eğitimindeki bu yedi aşamada öğretilen içeriklerin detayları için bkz. aynı yer, s.248-252 ve Berrin Okka, Mustafa Demirci, The curriculum and education of medicine after Galen in Alexandria, Egypt, *Saudi Med. J.* 2012; vol.33 (9): 937-941. Burada eserlerin Arapça adları da verilir.

⁴ "İyi bir doktor filozof olmalıdır", anlamını taşıyan bu eser Kühn'ün Galen'in eserlerini incelediği eserde *Quod Optimus Medicus sit quoque philosophus* adıyla geçer. (Claudii Galeni opera omnia, vol I, Leipzig, 1821, p. 53-63); J. Schacht and M. Meyerhof, *Medico-Philosophical Controversies*, s.77, 2. Dipnot; İngilizcesi ise *The Best Doctor is aslo a Philosopher*'dir. (R.J. Hankinson (ed.) *The Cambridge Companion to Galen*, Cambridge, 2008, s.3

olmak için değil, sadece *iyi* olmak içindir. Böylelikle onun hastaları bilir ki, o kendisini sadece para kazanmaya değil, insanlığa yardım etmeye adanmıştır. (Lloyd, 2008, ss. 42-43) Yine bu eser bağlamında, İbn Rıdvan, hasmı İbn Butlan'ı (ö.1066) muhatap alan bir risalesinde, bu esere atıfta bulunup, “doktor-filozof” unvanını, mantık, matematik, fizik ve metafizik gibi konuları içeren mükemmellik sınırlarına ulaşmış felsefe ve tıp eğimi alan kimselere verirken; muhtemelen biraz mantık ve fizik bilen ve tıp konularında eğitim almış kişiye de bir “practitioner” (uygulayıcı) der. (Iskandar, 1976, s. 240) Buradan da anlaşıldığı üzere, bu meslekte mükemmellik ya da filozof unvanını taşımak belli konuları bilmeye bağlıdır.

İskenderiye Okulunda ortaya çıkıp, daha sonra Bağdat Okulu ve sonrasına kadar giden tıbbî-felsefî (mantıkî) geleneğin çıkış noktası, Galen'in yukarıda belirtilen eserine dayanmaktadır. Bunun anlamı şudur: Bir doktor, kendi mesleğinde üstün ve başarılı olmak için, felsefe ve mantık ilminde dirayetli olmalıdır. Galen'in mantık ve felsefe öğretimini, tıbbî çalışmaların öğretim yönteminden ayrılmaz bir parça olarak görmesinin sebebi, onun tıpta geçerli/doğru bir anlayışın, ancak mantık öğrenme yoluyla mümkün olacağını kabul etmesidir. Bu konuda Galen şöyle demiştir: “Doktorun işi üç şeye dayanır: Teşrih (anatomi), istidlal (...) ve mantık ilmi. Anatomi ile doktor, iç organlardan her birinin yapısını öğrenmek ve bunların her birinin ne işe yaradığını bilmek için meşgul olur. Çünkü eğer doktor, bu bilgileri tam olarak bilmezse, bu iç organların bilgisine ulaşması mümkün olmaz. Ayrıca doktor, hastalıkların teşhisine imkan sağlayacak akıl yürütme yapabilmek için de mantık ilmine muhtaçtır.” (Huseyin, 1991, s. 62) Böylelikle mantık bilgisi, tıp öğretiminin bir parçası haline gelmiş oluyor. Buradan şu ortaya çıkar: Bir doktor, öncelikle, insanla ilgili en ince durumları eksiksiz olarak bilmelidir. Doktor olarak işe başlamadan önce, “maharetli bir doktor filozof olmalıdır” sözü buna eşlik etmelidir. Bu da mantık tıp bağlantısının odak noktasını ortaya koyar. Çünkü tıpta başarılı sayılmanın önemli şartlarından birisi de felsefe ve mantık öğrenimidir. Böylelikle mantıkçı doktor, doktorluk işinde başarılı ve mahir bir performansa sahip olabilir. (Huseyin, 1991, s. 64)

Tıp ile mantık veya felsefenin ilişkisi bağlamında tercüme ettiği eserin giriş kısmında Mehran, tıp ile mantık çalışmaları veya mantığın gelişimi arasında sıkı bir ilişki görür ve bunu “Arap mantığı tıp ile bağlantılı olarak başladı” diye ifade eder. (Rescher, 1985, s. 93) Tıpla bağlantılı olduğu sürece mantık çalışmalarının geliştiğini kabul eden Mehran, bunu dört sebebe bağlar: 1. Tıp ilmi ve doktorların seçkin yeri. 2. Mantık çalışmalarına olan resmi destek. 3. Tercüme ve ders vermedeki yetenek ve 4. Dini işlerde ya da konularda mantığın kullanılmaması. (Rescher, 1985, ss. 95-99) Buradaki

iddia, aslında genel olarak Rescher kaynaklı olup, İskenderiye'den Bağdat'a giden yolda hep bu gelenek ya da ilişki merkezli bir yaklaşım dikkate alınmış ve hatta bu geleneğin Endülüs'e geçtiği iddia edilmiştir. Mehran'ın öğrencisi olan İ. F. Hüseyin de bu anlayış üzere kalarak, mantığın gelişiminin tıp ile bağlantılı olduğu sürece devam ettiğini; bu ilişki kesilip –kelam gibi- başka ilimlerle bağlantılı olarak ele alındığında ise mantık çalışmalarının gerilemeye başladığı iddiasında bulunur. (Huseyin, 1991, s. 174) Bu düşüncesinde Hüseyin, Mehran'dan etkilenmiştir. Çünkü ona göre, mantığın kelam ilmiyle bağlantısı, mantığın devam etmesinin sebebidir. Ancak, onun gelişme dönemindeki hali, devam etme dönemindekinden farklıdır. Çünkü mantık ilimler için araç ya da vesile olmaktan ziyade, bizzat araştırma ve inceleme konusu olduktan sonra, durumu sadece kelam araştırmaları için bir aracı konumuna gelmiştir. Onları araştırmak veya açıklamak ve hatta kısaltmak amacıyla Aristoteles metinlerine dönmeye ihtiyaç kalmamış; tersine Aristoteles'in kitapları tarzında "yerel" kitaplar ortaya çıkmıştır. (Rescher, 1985, s. 101)⁵

Tıp ve ona bağlı araştırmaların bir merkezi olarak İskenderiye Okulu, gelişmesine aralıksız bir şekilde devam etmiştir. Yahya en-Nahvî, Aristoteles'e daha sonraları şerh yazanlardan ve aynı zamanda İskenderiye tıp okulunun ileri gelenlerinden biridir. Bu okulun diğer bir temsilcisi ise, Müslümanların burayı fethine kadar yetişmiş olan Aegina'lı Paul (ö.690)'dür. İskenderiye'deki tıp okulunun kurucuları, tıp pratisyenlerinin yetiştirilmesi için muntazam bir eğitim kursu tesis etmişler ve bu maksatla, bazıları hülasa olarak yeniden yayınlamış olan Galen'in 16 eserini seçmişler ve onları muntazam bir şekilde izahlı konferansların konusu yapmışlardır. Bu okul, yalnız tıpta değil, aynı zamanda kimya ve tabii ilimlerin diğer sahalarında da orijinal bir ilmi araştırma merkezi haline gelmişti. Böylece Müslüman fetihlerinin başlangıcında İskenderiye, büyük bir ilmî araştırma merkezi durumunda idi. (O'leary, 2003, ss. 49-50)

Sonuç

Kuruluşu daha önce olmakla beraber, miladi altıncı yüzyıldan sonra, özellikle Atina Okulunun kapatılmasını takiben, bilim ve felsefenin merkezi haline gelen İskenderiye Okulu, taşıdığı özellikler sayesinde İslam dünyasında bilim ve özellikle felsefenin ortaya çıkışı ve gelişiminde önemli bir yer tutar. Fetihler sonucu komşu olunan İskenderiye ilim çevresi ve

⁵ Belki buradaki iddiayı tartışmak gerekirdi, ancak bu yazının kapsamı dışına çıkmak söz konusu olacağından böylece bir teşebbüste bulunulmayıp, bu içeriği ele alacak bir yazıyı daha sonraki çalışmalara bırakıyorum.

buradaki faaliyetler, kısa sürede yöneticilerin dikkatini çekmiş ve bu içeriklerin Müslüman toplumuna aktarılması temin edilmiştir. Bu okulda uygulanan eğitim sistemi ve ders verme yöntemleri daha sonraki okullarda takip edilmiştir. Özellikle de bu okulda tıp öğrencilerinin eğitiminde felsefi-mantıkî konuların eğitim müfredatında yer alması, daha sonra tıbbî-mantıkî gelenek diye adlandırılan bir tarzın ortaya çıkmasına yol açmış ve daha sonra da kabul görmüştür. Galen tarafından oluşturulan bu yöntemde tıp öğrencileri kendilerine faydalı olması için tıp içerikleri yanında özellikle Aristoteles'in mantık eserlerinin ilk dört kitabını da okumuşlardır. Bu gelenek daha sonraki yazarların dikkatini çekmiş ve onun önemi üzerinde durmuşlardır. Hatta bu gelenek bağlamında mantık ilminin gelişimi ve devam etmesi veya gerilemesi arasında bağlantı kurularak, mantık tıp bağlantısı devam ettiği zamanlarda mantık çalışmalarının geliştiği ve canlılığını devam ettirdiği ileri sürülürken; devamı ya da gerilemesi bu bağlantının kesilmesiyle ilişkilendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- ADAMSON, P., & TAYLOR, R. C. (2008). *İslam Felsefesine Giriş*. (M. C. Kaya, Çev.) (2. bs). Küre Yayınları.
- ARICAN, M. K. (2012). Antakya Felsefe Okulu. *Journal of Islamic Research*, 3(23), 101-108.
- BARIŞ, M. N. (2017). İslam Bilim Tarihi'nde İlk Tercüme Faaliyetleri ve Bilgi Üretimine Katkısı. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(3), 1873-1904. <https://doi.org/10.18505/cuid.341838>
- COPLESTON, F. (1993). *A History of Philosophy, Vol. 1: Greece and Rome From the Pre-Socratics to Plotinus* (Reprint edition). New York: Image.
- DUMITRIU, A. (1977). *History of logic*. Abacus Press.
- EDWARDS, P. (1967). *The Encyclopedia of Philosophy 4 Volumes* (C. 1). Macmillan.
- EL-BEHİY, M. (1992). *İslam Düşüncesinin İlahi Yönü*. Fecr Yayınevi.
- FAHRİ, M. (2000). *İslam Felsefesi Tarihi*. (K. Turhan, Çev.) (5. bs). Birleşik Yayıncılık.
- FAHURİ, H., & CER, H. (1982). *Tarihü'l-felsefeti'l-Arabiyye* (C. 2). Beyrut: Dârü'l-Cil.
- GUTAS, D. (2014). Origins in Baghdad (Chapter 1) - The Cambridge History of Medieval Philosophy. Geliş tarihi 30 Nisan 2018, gönderen

/core/books/the-cambridge-history-of-medieval-philosophy/origins-in-baghdad/98E43AFB76BEB1D7A8FFD13D4BAEF3AB

- HUSEYİN, İ. F. (1991). *Et-Taklidu't-Tıbbî ve'l-Mantıkî fi Medreseti'l-İskenderiyye ve Eseruhu fi Tatavvuri'l-Mantıkî'l-Arabi* (Yüksek Lisans). Kahire Üniversitesi, Kahire.
- ISKANDAR, A. Z. (1976). An attempted reconstruction of the late Alexandrian medical curriculum. *Medical History*, 20(3), 235-258.
- KAYACIK, A. (2005). *Bağdat Okulu ve İslam Düşüncesindeki Yeri*. Üniversite Kitabevi.
- KUTLUER, İ. (1993). CÂLÎNÛS. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 7, ss. 32-34). İstanbul. Geliş tarihi gönderen <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c07/c070021.pdf>
- LLOYD, G. E. R. (2008). Galen and his contemporaries (Chapter 2) - The Cambridge Companion to Galen. Geliş tarihi 30 Nisan 2018, gönderen /core/books/the-cambridge-companion-to-galen/galen-and-his-contemporaries/AEC2DAB98F8936CBC77C223993440143
- McGINNIS, J., & REISMAN, D. C. (Ed.). (2007). *Classical Arabic Philosophy: An Anthology of Sources* (First Edition edition). Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.
- O'LEARY, D. L. (2003). *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*. (Y. Kutluay & H. Yurdaydın, Çev.). Pınar Yayınları.
- PETERS, F. E. (1968). *Aristotle and the Arabs: The Aristotelian Tradition in Islam* (1st edition). New York University Press.
- RESCHER, N. (1964). *The Development of Arabic Logic*. University of Pittsburgh Press.
- RESCHER, N. (1985). *Tetavvürü'l-Mantıkî'l-Arabi*. (M. B. Mehran, Çev.). Kahire: Dârü'l-Maârif.
- ROUECHÉ, M. (1999). *Did medical students study philosophy in Alexandria?* Inst. of Classical Studies, School of Advanced Study, Univ.
- SARIKAVAK, K. (2015). İçinde B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni* (2. bs, C. 5, ss. 289-320). İnsan Yayınları.
- WALZER, R. (1962). *Greek into Arabic: essays on Islamic philosophy*. Harvard University Press.

bilimname XXXVI, 2018/2, 106-108

Arrival Date: 30.04.2018, Accepting Date: 17.09.2018, Publishing Date: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.419866>

THE SCHOOL OF ALEXANDRIA AND THE MEDICO-LOGICAL TRADITION

© Ahmet KAYACIK^a

Extended Abstract

Alexandria remained a great center of learning, yet very little is known about early Alexandrian medical curriculum and the effects of this school in Islamic World. The school of Alexandria and its role in the development of Islamic thought is not studied enough and not took in a special study. That's why this study will try to say something about the Alexandrian school and the facts happened in there.

As it is known this school was established after being closed the school of Athens by Justinian in 529, the educational materials and curriculums in there were transmitted to some centers like Alexandria and others. The Alexandrian School of Neo-Platonism was center for the investigation in the department of the special sciences and for labor of commenting on the works of Plato and Aristotle. Some of the members of this school like *Ammonius*, *Ioannes*, *Philoponus* and *Olympiodorus* commented on the works of Plato and Aristotle. In the commentaries of the school special attention was paid to logical works of Aristotle, and in general it may be said of these commentaries that they show moderation and a desire on the part of their authors to give the natural interpretation of the works on which they are commenting.

Characteristic of Alexandrian Neo-Platonism is its relation to Christianity and the thinkers of the celebrated Catechetical School. The result of the abandonment of the speculative extravagancies of Iamblichus and Proclus was that the Neo-platonic School at Alexandria gradually lost its specifically and pagan character and became rather a "neutral" philosophical institute: logic and science were obviously subjects on which Christians and pagan could meet on more or less common ground.

---

^a Prof., Erciyes University Theology Faculty, akayacik@erciyes.edu.tr

The Alexandrian School continued to instruction and trained many students. The method is applied in training of students was the commentary of the texts. In both the Alexandrian and Athenian school there were two types of instruction: formal lectures and a species of graduate seminar. The lectures were essentially exegetical, that is, they had to do explicating a text, and most of the extant Aristotelian commentaries, are the products of such lectures. Before the exegesis began, the professor gave a several preliminary lectures of a more general nature dealing with historical matters connected with the text at hand and setting the general exegetical direction. After the general lectures, the work of commenting the text began. The text was separated into small section and treated section by section. First, the lecturer went over the general meaning of the section, and then recovered the same ground in more details, explaining the more difficult lines and phrases. These commentaries have three types and every type has its own characters. Later these commentaries followed by Syriac academies and also by Baghdad School.

As to Galen and his ideas on *Medico-Philosophical tradition* in Alexandrian School; even he is not a member of this School, his ideas on that subject became famous and has an important place in history of logic and medicine. As a physician Galen wrote on medical subjects and logic and one of his books has the title “the excellent physician is a philosopher” accepted as reason for this tradition. He thinks that a good or excellent doctor must know some other knowledges like physic, mathematics and philosophy. Because they will help him to solve some problems about the illnesses and their reasons, that is, *the diseases and the symptoms*, in his medical life. By using the method of inference, he get the conclusions. Upon that acceptance, some works of Aristotle were involved to the medical curriculum of Alexandrian School. These are first four books of *Organon: Categories, De interpretatione, Syllogism and Demonstration*. This curriculum has two courses: preparatory and main. In preparatory there are optional and compulsory subjects. Logical contents that under instruction take place in compulsory subjects and main courses; students take them before the medical education. The purpose of these logical lectures in this curriculum; the rules of logic are necessary for arriving at the right conclusion and enable students to distinguish between virtue and vice, truth and falsehood.

This tradition was established by Galen in Alexandrian School was transmitted to Islamic world and showed its effect in some milieu. Especially in the School of Baghdad. Many of its members had taken their instruction in this tradition, i.e., the medico-philosophical. But in this school this tradition was called as “medico-logical tradition.” Because the eminent members of

this school were physicians and wrote logical subjects or their business on logical translations and commentaries. The case of Baghdad and the activities happened in here is a continuation of the tradition that of Alexandria. Some writers make a connection between development and decline of logical studies and this tradition in Islamic world. Their main idea is this: the logical studies began to develop in its relation to this medico-logical tradition and when this relation ended or cut it began to decline or continued in different manner.

Keywords: Logic, the Alexandrian School, Medico-Logical tradition, History of Logic, Galen.

